

UPSC CSE 2018 MAINS PAPER 6 OCTOBER 07, 2018 SANSKRIT LITERATURE OPTIONAL PAPER - I QUESTION PAPER

संस्कृतम्
प्रथमं प्रश्नपत्रम्
(साहित्यम्)

समयः त्रैमासिकम् (तीन घण्टाः)

पूर्णाङ्कः 250

प्रश्नपत्र-सम्पूतता: विशेषनिर्देशाः

कृपया प्रश्नोत्तरपत्रेभ्यः पूर्व निम्नलिखितनिर्देशाः सावधानतया पठनीयाः

नवप्रश्नेषु विभाजितं अष्ट प्रश्नाः।

एवं वार्षिकीयः पञ्चैव प्रश्नाः सम्प्रेष्यन्।

प्रश्नसंख्या 1 तथा 5 आंगवर्त्ये। शेषप्रश्नेषु अध्यायां सम्मानं प्रत्येकं एकं प्रश्नसंख्याद्वयम् एकम् आशयं करणीयम्।

प्रश्नसंख्यासंख्या नमः भाषाया न अङ्कः तस्य निर्दिष्टः।

प्रश्नसंख्या 1, 5 तथा 8 संस्कृतभाषयैव समाधेयाः। इति-प्रश्नानां समाधेयं यथेच्छं संस्कृतभाषया अथवा प्रवेशपत्रे संस्कृत भाषया करणीयम्। संस्कृतभाषया देवनागरी लिप्या पत्रं लेखनीयम्।

प्रश्नोत्तरस्य अष्टसंज्ञा पत्रे लिखनीया तर्हि या संज्ञा लिखनीया।

प्रश्नसंख्यासंख्या इत्येव प्रश्नोत्तरस्ये प्रयोगः। यदि उत्तरपुस्तिकायां कदापि पूर्वं एते (अङ्कसंज्ञाः) स्थानं नास्ति तत्र स्पष्टरूपेण अनुसंधान-विभागसंज्ञा (x) विनिधा। अत्रापि इत्येव प्रश्नोत्तरस्य संपूर्णप्रश्नोत्तरस्य परिमाणं भविष्यति।

SANSKRIT
PAPER—I
(LITERATURE)

Time Allowed Three Hours

Maximum Marks 250

QUESTION PAPER SPECIFIC INSTRUCTIONS

Please read each of the following instructions carefully before attempting questions

There are EIGHT questions divided in TWO Sections.

Candidate has to attempt FIVE questions in all.

Question Nos. 1 and 5 are compulsory and out of the remaining, THREE are to be attempted choosing at least ONE question from each Section.

The number of marks carried by a question/part is indicated against it.

Question Nos. 1, 5 and 8 must be answered in SANSKRIT and the remaining questions must be answered either in SANSKRIT or in the medium authorized in the Admission Certificate. Answer written in SANSKRIT must be in Devanagari script.

Word limit in questions, wherever specified, should be adhered to.

Attempts of questions shall be counted in sequential order. Unless struck off, attempt of a question shall be counted even if attempted partly. Any page or portion of the page left blank in the Question-cum-Answer Booklet must be clearly struck off.

खण्ड—A / SECTION—A

1. अधोलिखितः सर्वे प्रश्नाः संस्कृतभाषया समाधेयाः —

Answer all of the following (to be written in Sanskrit language) .

(a) अधोलिखितः सर्वे प्रश्नाः संस्कृतभाषया समाधेयाः —

(1×10=10)

- (i) 'क, न, ए' वर्णानाम् उच्चारणस्थानानि लेख्यन्तः।
- (ii) कः 'पासताः' गुरुसंज्ञां विधायकं सूत्रं लिख्यन्तः।
- (iii) 'प्रत्यय-संज्ञा-विधायकं' सूत्रं व्याख्यायन्तः।
- (iv) 'पञ्च' -प्रत्ययान्तान्तेन वर्णः लेखनीयः।
- (v) 'नगावः' इत्यत्र सूत्रोद्देशपूर्वकं सन्धिचिह्नं लिख्यन्तः।
- (vi) 'उपसृक्तम्' विग्रहपूर्वकं समासनामानि लिखन्तः।
- (vii) 'मन्थोत्पादम्' —सूत्रोद्देशपूर्वकं विग्रहं लिख्यन्तः।
- (viii) 'कर्मणः अनभिष्टम्' —समासनामोद्देशपूर्वकं गद्यांशं विवेच्यन्तः।
- (ix) 'वच्छ्रुत्वा' सूत्रोद्देशपूर्वकं सन्धिचिह्नं लिख्यन्तः।
- (x) 'एते जनाः ग्रामं गच्छन्ति' वाच्यसिक्तनं लिखन्तः।

(b) अधोलिखितेषु वाक्येषु रेखाङ्कितेषु सूत्रोद्देशपूर्वकं विनक्तिं प्रत्येकं गच्छन्तभाषया लिख्यन्तः —

(2×5=10)

- (i) कामयति भृत्यं भूयस्तेन यः कश्चिद्।
- (ii) कुरुगच्छिष्यति।
- (iii) अक्षयः कायः।
- (iv) गताः नन्दुः सन्तः।
- (v) ननुः स्यादिति।

(c) अधोलिखितानां सुवर्णार्थोद्देशपूर्वकं संस्कृतेन 3-4 पङ्क्तिभिः लिख्यन्ति

(2×5=10)

- (i) आदिरन्तः सहस्रः।
- (ii) अलोऽन्त्यदि ति।
- (iii) विक्रमस्य संज्ञायाः।
- (iv) परस्य च भावः भावलक्षणम्।
- (v) मन्त्राङ्गद्वये।

- (d) संस्कृत का समावेश अक्रान्त-सिद्धान्तस्य अन्तर्गत विन्दवन्तम् । (150 शब्दपरिमितम्) 10
- (e) संस्कृत-भाषास्य मे सामयिकप्रतिष्ठानेनिकन्धाः कस्यः । (150 शब्दपरिमितम्) 10
2. अधोलिखितानि सर्वा प्रश्नानि समाधत्तवः —
Answer all of the following :
- (a) वेदिक-संस्कृतनामनाम्, स्वस्य महत्त्वं च प्रतिपादयन्तम्। 20
Explain the structure and importance of Vedic Sanskrit.
- (b) कण्वकणादयः योग्यमवस्थितिं पान्तिनः संस्कृतस्य विवक्षन्तम्। 15
Elaborate the contribution of Pāṇini in glorifying Sanskrit language.
- (c) भाषाविज्ञाने क्षेत्रे निरुक्तस्य अवदानं वर्गीकृतम्। 15
Critically analyse the contribution of Nirukta in linguistic studies.
3. अधोलिखितानि सर्वा प्रश्नानि समाधत्तवः
Answer all of the following :
- (a) "महाकविः वाक्यज्ञः संस्कृत-महाकाव्यगणनायां सर्वोत्कृष्टः" इति पदे सौदाहरणे समर्थयन्तम्। 15
Analyse the statement—"Mahākavi Bāṇabhaṭṭa is the best in Sanskrit Kāvya Kavya"
- (b) संस्कृत-काव्य-विश्लेषायां 'रस-सिद्धान्तस्य' स्थितिं विवक्षन्तम्। 15
Examine the state of 'Rasa Siddhānta' in Sanskrit Kāvya analysis
- (c) "समस्तसमाधत्तवः संस्कृते ऋषि-काव्ये [महाकाव्ये]" —न्यायिदेव विवक्षन्तम्। 10
"Large amount of Sanskrit literature is produced on the basis of Rāmāyāṇa." Comment on the statement.
- (d) "समस्तसमाधत्तवः संस्कृते ऋषि-काव्ये" —न्यायिदेव वर्गीकृतम्। 10
"समस्तसमाधत्तवः संस्कृते ऋषि-काव्ये" —Examine critically this statement
4. अधोलिखितानि सर्वा प्रश्नानि समाधत्तवः —
Answer all of the following :
- (a) "योगः कर्मसु कौशलम्" —अपिनिदिष्टं सौदाहरणे समर्थयन्तम्। 20
"योगः कर्मसु कौशलम्" —Examine this statement with example

- (b) संस्कृतमहाकाव्यस्य सन्धु प्रस्तावनाम् 15
Explain the concept of Sanskrit Mahakavya in detail!
- (c) "नेषं मने गते वयः" —सूक्तस्य वेदादयः विच्यतम् 15
"नेषं मने गते वयः" —Examine this statement with example.

खण्ड—B / SECTION—B

5. अधोलिखिताः सर्वे प्रश्नाः संस्कृतभाषां समाधेयः — 10×5=50
Answer all of the following (to be written in Sanskrit language) :

- (a) 'पुरुषार्थचतुष्टयमाधित्य' —सं विवक्षाः संस्कृतेन निरूप्यतम्
Write an essay based on 'Puruṣārthacaturastayam'
- (b) उपनयन वेदान्त संस्कारयोः महत्त्वं प्रतिपादयतम्।
Explain the importance of Upanayana and Vedāntambha Saṁskaras.
- (c) आश्रम व्यवस्थायाः स्वस्य महत्त्वं च निरूपयतम्
Describe the concept and importance of Āśrama System
- (d) दर्शनमण्डितं सांख्यदर्शनस्य महत्त्वं सिद्धयितम्।
Establish the importance of Sāṅkhya Darśana in philosophy literature.
- (e) संस्कृतसाहित्येषु वर्णित 'शिल्पविद्या' स्वभावं संस्कृतेन वर्णयतम्।
Describe in own Sanskrit language 'Śilpa Vidyā' as available in Sanskrit literature.

6. अधोलिखिताः सर्वे प्रश्नाः समाधेयः —

Answer all of the following :

- (a) वेदान्तसुम्नारं 'ब्रह्म स्वरूपं प्रतिपादयतम्' 20
Explain the concept of 'Brahma' according to Vedānta
- (b) न्ययशास्त्रे 'अनुमान प्रमाण'स्य स्थानं स्वस्य च निरूपयतम् 15
Critically analyse the position and concept of 'Anumāna Pramāṇa' in Nyāya Śāstra.
- (c) भागवतपुराणदर्शके वर्णित 'मोक्ष'स्वरूपं प्रतिपादयतम् 15
Explain the concept of 'Mokṣa' according to Indian Philosophy.

| P.T.O.

- (ii) आर्तिरेखित मन्त्रोऽयं सम्यक्प्रयोगं तदन्तरात् कृशानं ब्रह्मानाम् एतत् ऐक्यागरील्लिख्य स्येन संस्कृतेन दीयमानं
पत्न्यसमुपायं १००० त्रिकोणः भवेत्

543 13

अथोक्तं बुद्धिजातं पार्वती - यः स्वदेवदेवितामि दारवत्तमं कृत्वाणां काचिद् गतमनुजा। वाज्जम् इत्तं सुवर्णं सग्यांजि
आपदशोकनं केनोदत्तं वाज्जम्प्य पथेणप्य नत् पितरो दिवं भावी। आर्तिरेख्य विवाहोत्तरं वा यत्प्रतिभेति तावन्वगतं
नत् प्रभुतिं आर्तिरेख्येन नत् कश्चिद् वदाल्यै टीक्याय कथयन् जीवन्मयायाम् सम्यक्प्रयोगं। अथ आर्तिरेख्येन अर्चये
कृशानं गन्धं आहूयन्ती, वस्त्राचार्यं आचरन्ती क्षणादपि विश्रान्तिमुक्तं भवेत्। तदुक्तं यत्तत् आर्तिरेख्येन पत्न्यसमुपायः
विवाहोदयप्रयोगः यस्याः प्रत्येकं कथयन् भवेत्।

अथ गच्छन्तु मेरेण कश्चिद् पुत्रं पार्वतीया इत्यथ आचरन्ती कश्चित् इवाकां पार्वतीं कृत्वाञ्जि दिव्यपदं भावी
गताः विविक्तं पुत्रं विविक्तं गच्छन्तु यस्याः अपूर्वतायाम् तद् दृष्टो विवाहोदयप्रयोगं तदुक्तं यत्तत् आर्तिरेख्येन पत्न्यसमुपायः

एकदा कृशानं गच्छन्तु अर्चन्ती गृहं निगन्तुनायाः पार्वतीयाः एकिल्लमां भूते पदं अन्वयन्तु माया वा भूते नश्यन्

(i) पार्वती कुत्र किं कृत्वाञ्जि दिवसति स्म?

(ii) यस्याः इतिरेख्येन कीदृशम् अर्चये?

(iii) विवाहोदयः तस्याः आचरन्ती किम् आचरेत्?

(iv) पार्वती तदर्थं वा प्रयच्छे?

(v) आ गमे कथं गतिता?
